

Δημοκρατία ή κοινοβουλευτισμός;

«Το ιδανικό υποκείμενο για τον ολοκληρωτισμό δεν είναι ο αμετανόητος ναζί αλλά ο άνθρωπος για τον οποίο η διάκριση μεταξύ γεγονότος και μυθοπλασίας και η διάκριση μεταξύ αλήθειας και ψεύδους δεν υφίστανται πλέον».

Arendt

Δημοκρατία ή κοινοβουλευτισμός;

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό και σε άλλα συναφή εξαρτάται από τη συνειδητοποίηση και τη θέληση των ανθρώπων, από τους κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες. Η ιστορία δεν είναι ευθύγραμμη, δεν υπακούει σε τελεολογίες και νομοτέλειες. Η δημοκρατία δεν θεμελιώνεται σε καμία φύση των πραγμάτων, σε κανένα ενδογενή σκοπό (τέλος) της ιστορίας, σε καμία εμμένεια, “δεν υπακούει σε κάποιον θεό ή τελεολογία”, δεν είναι ιστορική και οικονομική αναγκαιότητα, δεν έχει εγγυητή κανένα κόμμα, οργάνωση ή άτομο. Η δημοκρατία οφείλει την ύπαρξη, τη διασφάλιση και την βελτίωσή της στη βούληση και την επαγρύπνηση των ανθρώπων, στο ενδιαφέρον για τα κοινά, στο πάθος, για τις δημόσιες υποθέσεις και το κοινό συμφέρον.

Η ιστορία πάντως προσφέρει ορισμένα αρνητικά μαθήματα, όπως το γεγονός ότι η φυσική δουλεία καταργήθηκε μόλις τον 19ο αιώνα και οι γυναίκες απέκτησαν πολιτικά δικαιώματα στα μέσα του 20ου αιώνα -ενώ η πολιτική δουλεία δεν έχει καταργηθεί ακόμη. Ακόμη χειρότερα, η κατάσταση της πολιτικής δουλείας φαίνεται φυσιολογική και νόμιμη στους σημερινούς, όπως φυσιολογική και νόμιμη φαινόταν η δουλεία στους αρχαίους, ελληνιστικούς, ρωμαϊκούς, βυζαντινούς και μεσαιωνικούς χρόνους. Κατά συνέπεια, η απελευθέρωση του ανθρώπου είναι αργό και δύσκολο εγχείρημα, αξίζει όμως τον κόπο και ίσως είναι ο πιο σημαντικός πολιτικός στόχος που πρέπει οι άνθρωποι να επιδιώξουν πάση θυσία. Το προσωπικό και συλλογικό κέρδος θα είναι μεγάλο, η κοινωνική γνώση και η πολιτική συνειδητοποίηση σημαντική, οι αναβαθμοί ελευθερίας ανυπολόγιστοι. Η

κατάργηση της πολιτικής δουλείας θα σημάνει, άλλωστε, το άνοιγμα σε άλλους δημιουργικούς και απελευθερωτικούς ορίζοντες, στην αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού, στον ουσιαστικό έλεγχο επί των τεραστίων οικονομικών συμφερόντων και τεχνολογικών εφαρμογών που σήμερα κυριαρχούν ανεξέλεγκτα ανά τον πλανήτη, άρα θα συμβάλει στην καλύτερη και δικαιότερη διανομή του παραγόμενου κοινωνικού πλούτου, θα συμβάλει επίσης στην προστασία του περιβάλλοντος, το οποίο είναι έρμαιο των ισχυρών συμφερόντων και των μεγάλων κερδών, που το οδηγούν ολοταχώς προς την αναπόδραστη καταστροφή του ...

Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι απαιτείται μια άλλη στάση, οργάνωση και δράση, που δεν έχουν σχέση με την κομματική πρακτική και ιδεολογία, ούτε με τα παραδοσιακά κόμματα και τις αποτυχημένες πολιτικές της λεγόμενης Αριστεράς (μαρξιστικής, λενινιστικής, κομμουνιστικής, ανανεωτικής, σοσιαλιστικής, σοσιαλδημοκρατικής κ.ά.). Το λάθος και η αποτυχία της λεγόμενης σοσιαλδημοκρατίας, όταν ανήλθε στην εξουσία, είναι το γεγονός ότι δεν έθιξε δομές της καπιταλιστικής οικονομίας στο πεδίο των σχέσεων παραγωγής ούτε θεσμούς του ολιγαρχικού πολιτεύματος. Αυτό επέτρεψε την αντεπίθεση του κεφαλαίου και της ολιγαρχίας που ήξεραν καλύτερα τους κανόνες της αγοράς και του κοινοβουλευτισμού, με αποτέλεσμα τη δυσμενή ανατροπή των πολιτικών συσχετισμών εις βάρος των μεσαίων και κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, προς όφελος της ιδεολογίας του νεοφιλελευθερισμού και της παγκοσμιοποίησης, με τις ιδιωτικοποιήσεις, το πάγωμα μισθών, τη φαλκίδευση του κράτους πρόνοιας, τον περιορισμό των δημοσίων δαπανών και επενδύσεων.

Το αδιέξοδο και η ανικανότητα της παραδοσιακής Αριστεράς εκδηλώνονται στις εσωτερικές φατριαστικές και προσωπικές διενέξεις για την ανάδειξη στα εξουσιαστικά πόστα και σε θέσεις-φιλέτα βουλευτών, στην αδυναμία της να συγκροτήσει ένα όραμα που να πείθει τους ανθρώπους, καθώς είναι εγκλωβισμένη στα παλαιά ιδεολογήματα του 19ου και 20ού αιώνα, τα οποία αν και απέτυχαν παταγωδώς, στοιχειώνουν ένα μεγάλο μέρος της. Όχι μόνο ο μαρξισμός και ο λενινισμός, ο σοσιαλισμός ή ο κομμουνισμός αλλά και ο τερατώδης σταλινισμός ανασύρονται ως ιδεολογικά όπλα. Η αδυναμία και η ενσωμάτωση της Αριστεράς είναι εμφανής και στην τελευταία χρηματοπιστωτική-οικονομική κρίση, κατά την οποία αμήχανη και μουδιασμένη ψελλίζει παλαιές συνταγές περί επεμβάσεως του κράτους, περί εθνικοποιήσεων και κρατικοποιήσεων. Όμως οι παλαιές συνταγές του λεγόμενου σοσιαλισμού έχουν αποδειχθεί ανεπαρκείς και επιζήμιες, όταν το σύνολο των ανθρώπων δεν συμμετέχει στην εξουσία και στον έλεγχο της.

Άλλωστε τις συνταγές αυτές τις εφαρμόζουν σήμερα, μετά την οικονομική κρίση, με τον τρόπο τους οι κυρίαρχες εξουσίες επιστρέφοντας στην κρατική παρέμβαση και τον κεϋνσιανισμό. Στα αιτήματα για εθνικοποίηση ή κρατικοποίηση, που ενέσκηψαν μετά την παγκόσμια κρίση, απουσιάζει εκκωφαντικά το θεμελιώδες αίτημα για δημοκρατικοποίηση.

Η κρισιμότητα των καιρών μετά τις καταστρεπτικές επιπτώσεις αυτής της κρίσης είναι πλέον εμφανής και επιβάλλει την ανάγκη για δράση. Η κατανομή του παραγόμενου πλούτου, η πολύπλευρη ανάπτυξη του ανθρωπίνου όντος, η ποιότητα του βίου, το περιβάλλον από το οποίο αυτή εξαρτάται είναι ζωτικά ζητήματα, πολύ σημαντικά για να αφεθούν στα χέρια των επαγγελματιών πολιτικών, των κομματικών ολιγαρχιών, των κερδοσκόπων και των ανίκανων τεχνοκρατών. Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι σήμερα διακυβεύονται βασικά πράγματα, όπως η εργασία, η υγεία, η ασφάλεια, οι συντάξεις, η ανθρώπινη διαβίωση και αξιοπρέπεια. Θα πρέπει επίσης να τονισθεί ότι μία από τις αιτίες της πρόσφατης οικονομικής κρίσης είναι και η τεράστια διαφορά μεταξύ μιας ολιγάριθμης μειονότητας που έχει συγκεντρώσει υπέρογκο πλούτο και μιας πολυάριθμης πλειονότητας στα όρια της επιβίωσης ή της φτώχειας. Αυτή η σκανδαλώδης ανισοκατανομή πλούτου οφείλεται στο πολιτικό σύστημα που εξυπηρετεί την οικονομική ολιγαρχία, με αναγνωρίσιμη πλέον μορφή, εκτός των παραδοσιακών κατόχων κεφαλαίου, τα golden boys. Για να αντιμετωπισθούν αυτά τα προβλήματα πρέπει να υπάρξει ένας διαφορετικός προσανατολισμός, που απαιτεί άλλες κοινωνικές σημασίες και βαθιά αλλαγή νοοτροπιών, αντιλήψεων και συνηθειών - δηλαδή αλλαγή ανθρωπολογικού τύπου.

Θα πρέπει οπωσδήποτε να γίνει υπέρβαση του υπάρχοντος οικονομικού μοντέλου, της κυρίαρχης λογικής και ιδεολογίας που προωθούν την απεριόριστη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και της παραγωγικότητας, την απεριόριστη εκμετάλλευση και καταστροφή της φύσης, τη διαρκή αύξηση της κατανάλωσης, την «ορθολογική» οικονομική οργάνωση της οικονομίας. Η συνέπεια αυτής της ιδεολογίας ήταν η προτεραιότητα της οικονομίας εις βάρος των άλλων τομέων, η αναγωγή των οικονομικών συμφερόντων σε υπέρτατο και μοναδικό σκοπό, και η μετατροπή όλων των υπολοίπων σε μέσα προς επίτευξη αυτού του σκοπού. Ο οικονομισμός αυτός που μετατρέπει τα πάντα σε εμπόρευμα και κέρδος οδήγησε στην αχαλίνωτη απελευθέρωση των αγορών, στην κατάργηση του ελέγχου από τις πολιτικές εξουσίες, στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης. Έτσι η πολιτική εξουσία έχασε τα περιθώρια ελιγμών και αποφάσεων, οι οποίες μεταφέρθηκαν εν

πολλοίς στο «αόρατο χέρι» της αγοράς, των επιχειρήσεων, των τραπεζών και των χρηματιστηρίων, μετατρέποντας την παγκόσμια οικονομία σε πλανητικό καζίνο, και οδηγώντας στη σημερινή βαθύτατη κρίση.

Θα πρέπει συνεπώς να τοποθετηθεί η οικονομία στη θέση όχι του σκοπού αλλά του μέσου' του μέσου για αναπροσανατολισμό του ατομικού και συλλογικού βίου, για επανατοποθέτηση της ζωής στο επίκεντρο, με στόχο αξίες ξεχασμένες και εξορισμένες από τον καπιταλιστικό ατομικισμό. Αξίες που πρέπει να προταχθούν είναι η αλληλεγγύη έναντι του ατομικισμού, η συνεργασία έναντι του εγωισμού, η χαρά του ελεύθερου χρόνου έναντι της αλλοτριωτικής εργασίας, η δημιουργικότητα του συλλογικού βίου έναντι της απεριόριστης κατανάλωσης, ο ενεργός πολίτης έναντι του παθητικού καταναλωτή. Αυτές οι αξίες προϋποθέτουν μια άλλη κοινωνική και οικονομική οργάνωση, η οποία θα έχει στόχους τη μείωση της παραγωγής, της κατανάλωσης και του χρόνου εργασίας, δηλαδή τη μείωση της ανάπτυξης. Η απεριόριστη ανάπτυξη για την ανάπτυξη, που είναι η κυρίαρχη σημασία των σημερινών κοινωνιών, δεν έχει άλλο στόχο παρά την αχαλίνωτη αναζήτηση του κέρδους για τους κατόχους κεφαλαίου, και την απαξίωση της ποιότητας του ανθρώπινου βίου.

Προς το παρόν, το υποκείμενο της αμφισβήτησης και της αλλαγής δεν έχει εμφανισθεί. Οι κυρίαρχες ελίτ μονοπωλούν την εξουσία και τις πρωτοβουλίες, εμφανίζοντας μία έντονη και διαρκή κινητικότητα για τη διάσωση του συστήματος. Συμβαίνει έτσι το οξύμωρο και απαράδεκτο γεγονός, οι υπεύθυνοι και οι υπόλογοι για την βαθύτατη κρίση να παρουσιάζονται ως οι μόνοι θεραπευτές της, θυμίζοντας το αρχαίο “ο τρώσας και ιάσεται”. Αυτό μεταφράζεται ως κοινωνικοποίηση των ζημιών, δηλαδή αγωνιώδης προσπάθεια να σωθεί το σύστημα εις βάρος των φορολογουμένων κατωτέρων και μεσαίων στρωμάτων. Το ζήτημα όμως που πρέπει να τεθεί είναι όχι πώς θα σωθεί το σύστημα αλλά πώς θα σωθούμε από αυτό.

Χρειάζεται λοιπόν η επανεμφάνιση της πολιτικής, η αφύπνιση του ενδιαφέροντος και του πάθους για τα δημόσια πράγματα, η χαρά της συμμετοχής στα κοινά. Είναι ανάγκη να ανακαλυφθεί ξανά η ομορφιά της πολιτικής ως του πιο ευγενούς και δημιουργικού αγώνισματος της ανθρώπινης ύπαρξης, όπως την ανέδειξε το δημοκρατικό κίνημα στις αρχαιοελληνικές πόλεις. Η πολιτική αυτή έχει ως απαραίτητη προϋπόθεση τη συγκρότηση και ανάδειξη συγκεκριμένων αιτημάτων, τον έλλογο προσανατολισμό για την αλλαγή των θεσμών. Οι εκρήξεις ορισμένων ομάδων ή στρωμάτων με κύριο σκοπό την εκδήλωση οργής και θυμού, κατά της

αστυνομικής, κρατικής ή οικονομικής βίας, με όργανο και σκοπό την τυφλή βία και τις καταστροφές, όσο κι αν είναι αιτιολογημένες, δεν είναι ωστόσο δικαιολογημένες, δεν συνιστούν έλλογο ούτε αποτελεσματικό προσανατολισμό. Δεν αποτελούν απάντηση στο πρόβλημα αλλά μέρος κατά κάποιον τρόπο του προβλήματος. Υποκαθιστούν τη δημιουργικότητα με την καταστροφή και τον μηδενισμό, τρομοκρατώντας τα ευρέα στρώματα του πληθυσμού που θα ήταν δυνητικοί αμφισβητίες και διεκδικητές κοινωνικών και πολιτικών αιτημάτων.

Αντιστρόφως, αν η κοινωνία δεν μπορέσει να συγκροτήσει ένα κίνημα αμφισβήτησης και διεκδίκησης για ριζικές θεσμικές αλλαγές, τότε οι βίαιες τυφλές εκρήξεις και η

τρομοκρατία θα κυριαρχήσουν, πράγμα που θα έχει ως αποτέλεσμα την κατάσταση άτυπου εμφυλίου πολέμου. Η κατάσταση αυτή θα δώσει βάσεις και ερείσματα στην κρατική εξουσία για την οργάνωση και την “νομιμοποιημένη” αντεπίθεση των κυρίαρχων ελίτ, καθώς και την ταυτόχρονη ήττα του κοινωνικού και πολιτικού κινήματος. Αυτό έγινε τις περασμένες δεκαετίες του 20ου αιώνα στις χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής: η αδυναμία των κοινωνικών και πολιτικών κινημάτων υπερκεράσθηκε από την τρομοκρατία των ενόπλων ομάδων, οι οποίες, παρά τους φόνους «εκπροσώπων» του συστήματος, το λουτρό αίματος και τις καταστροφές, δεν οδήγησαν σε αλλαγές ή δημιουργία νέων θεσμών, αξιών και σημασιών. Αντιθέτως έδωσαν το έρεισμα και το άλλοθι στο σύστημα να αναδιοργανωθεί με ένα νομικό και κατασταλτικό μηχανισμό, που επέφερε πλήγματα και ακρωτηριασμούς στο κράτος δικαίου, στα κοινωνικά ή πολιτικά δικαιώματα και τις ελευθερίες. Επί πλέον τρομοκράτησαν τα μεγάλα στρώματα του πληθυσμού με αποτέλεσμα την απόσυρση τους από το πολιτικό σκηνικό και την ως εκ τούτου ενδυνάμωση των κυρίαρχων εξουσιών που αντεπετέθηκαν με τον νεοφιλελευθερισμό, την παγκοσμιοποίηση, την άκρατη πολιτική, κοινωνική, πολιτιστική, ηθική και οικονομική εκμετάλλευση.

Ιδιαίτέρως η Ελλάς, η οποία χαρακτηρίζεται από προϋούσα κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική σήψη, βρίσκεται στα πρόθυρα πλήρους καταρρεύσεως. Τα στοιχεία που συντελούν σε αυτή τη διαπίστωση είναι πολλά: η γενικευμένη διαφθορά σε όλους τους τομείς, η ανικανότητα αντιστάσεων στη φθορά και τη διαφθορά, το ρουσφέτι, οι πελατειακές σχέσεις, η παραοικονομία, η διόγκωση του εξωτερικού χρέους, τα μεγάλα ελλείμματα του προϋπολογισμού, η καταλήστευση των δημοσίων ταμείων ο άκρατος ατομικισμός, η ανυπαρξία συλλογικών αξιών και οραμάτων, η απουσία πολιτιστικής και πολιτικής παράδοσης, η τεράστια έλλειψη

γενικής παιδείας και κουλτούρας, η αποσάθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος, του συστήματος υγείας, της περιβαλλοντικής μέριμνας, η έλλειψη σοβαρής πολιτικής για τους μετανάστες, για τους περιθωριακούς και τοξικομανείς, η αποτυχία στην εξωτερική πολιτική, στην εσωτερική ασφάλεια και την προστασία της δημόσιας περιουσίας, η κατίσχυση των ιδιωτικών συμφερόντων εις βάρος του κοινού αγαθού, η ανυπαρξία απόδοσης δικαιοσύνης, η οικογενειοκρατία και ο νεποτισμός σε όλους τους τομείς της δημοσίου βίου.

Κύρια πηγή στην αρνητική αυτή κατάσταση είναι η νεοελληνική εκδοχή του κοινοβουλευτισμού με το οιονεί μοναρχικό μοντέλο διακυβέρνησης στηριγμένο στον πρωθυπουργοκεντρισμό και τον αυταρχισμό, στην απουσία ουσιαστικού ελέγχου της εξουσίας, στην ιδιωτικοποίηση του δημοσίου και του πολιτικού χώρου, στην κομματοκρατία, στις διεφθαρμένες και ανίκανες διακυβερνήσεις των τελευταίων δεκαετιών. Οι παρακμιακές συνέπειες επεκτείνονται σε όλους τους τομείς: έλλειψη σοβαρού διαλόγου και εξαθλίωση του πολιτικού λόγου, ανικανότητα των εξασχρεωμένων κομμάτων και των διεφθαρμένων πολιτικών. Επί πλέον τα εθνικιστικά μυθεύματα και τα θρησκευτικά ιδεολογήματα, εμβαπτισμένα στον άκρατο λαϊκισμό, στη χαβούζα της τηλεόρασης, στα ποδοσφαιρικά και καλαθοσφαιρικά θεάματα, στην υποκρισία των πολιτικών, εκκλησιαστικών, δικαστικών, πνευματικών και οικονομικών στελεχών έχουν τονίσει τον πατροπαράδοτο συντηρητισμό της νεοελληνικής κοινωνίας, έχουν υποσκάψει τις ηθικο-πνευματικές αντιστάσεις και λεηλατήσει την πολιτική συνείδηση των κοινωνικών στρωμάτων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν ανασχετικό της φθοράς παράγοντα. Το καταστροφικό αποτέλεσμα ήταν τα στρώματα αυτά αφοπλισμένα να παραδοθούν στους δημαγωγούς, τους πολιτικάντηδες, στους Χριστόδουλους και τους Εφραίμ, στους πάσης φύσεως ηθικολογούντες, εθνολογούντες και θεολογούντες κόλακες.

Η μόνη σημασία που αναγνωρίζουν οι νεοέλληνες είναι το ατομικό συμφέρον, επιδιωκόμενο με οποιοδήποτε τρόπο και κόστος, ενδεδυμένο κατά το πλείστον με τα ιδεολογήματα του Έθνους και του Χριστιανισμού. Τα χαρακτηριστικά αυτά προσδίδουν στη νεοελληνική κοινωνία την εικόνα μιας προπολιτικής κοινωνίας, χωρίς συνεκτικό ιστό, κατακερματισμένης σε φέουδα συμφερόντων - οικογενειακών, ιδιωτικών, κομματικών και θρησκευτικών- που συντηρούν την ανομία, τη διαπλοκή, την εξαγορά, το ηθικό και πολιτισμικό κενό. Δεν πρόκειται δηλαδή για κοινωνία αλλά για συναγέλασμα ατόμων και οικογενειών, ικανό για το χειρότερο.

Στην νεοελληνική περίπτωση ισχύει κατά μείζονα λόγο αυτό που είπε ο J.-J. Rousseau: *“Μόλις κάποιος πει για τις δημόσιες υποθέσεις: Τι με ενδιαφέρει; πρέπει αμέσως να σκεφθούμε ότι η κοινότητα έχει χαθεί”*. Μοναδική λύση λοιπόν είναι η δημιουργία θεσμών που να επιτρέπουν τη συμμετοχή όλων στη λήψη των αποφάσεων και σε όλες τις μορφές εξουσίας. Οι θεσμοί αυτοί μπορεί να δημιουργηθούν μόνο με τη θέληση και τη δράση των ανθρώπων, όχι από τα κόμματα ή τους βουλευτές. Οτιδήποτε καινούργιο, απελευθερωτικό και ριζοσπαστικό, έχει δημιουργηθεί πάντα έξω από τα επίσημα πολιτικά σχήματα, έξω από τις θεσπισμένες οργανώσεις εξουσίας και τους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς: δικαιώματα, ελευθερίες, εργατικό κίνημα, οικολογικό κίνημα, φεμινιστικό, σεξουαλικής απελευθέρωσης, φοιτητική αμφισβήτηση στη δεκαετία του '60, εξέγερση του Πολυτεχνείου το 1973.

Τέτοιοι θεσμοί που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν σε πρώτο στάδιο είναι λ.χ. η εισαγωγή δημοψηφισμάτων για σημαντικά ζητήματα, ο ουσιαστικός διαχωρισμός των εξουσιών, ο χωρισμός κράτους και εκκλησίας, η φορολόγηση της τεράστιας περιουσίας της τελευταίας, η κλήρωση αρχικώς ορισμένων βουλευτών αντί των βουλευτών Επικρατείας, ο περιορισμός σε δύο το πολύ και όχι συνεχόμενες βουλευτικές θητείες, η απαγόρευση της βουλευτικής ιδιότητας ταυτοχρόνως σε δύο μέλη της ίδιας οικογένειας. Κυρίως χρειάζεται η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας με τη στελέχωση από μη επαγγελματίες ενόρκους, η άμεση κατάργηση ορισμένων αντιδημοκρατικών μέτρων, όπως λ.χ. του άρθρου 86 του ισχύοντος Συντάγματος που επιτρέπει την ανισότητα βουλευτών και κοινών θνητών, αφού εξασφαλίζει την ασυλία, το απυρόβλητο και την ουσιαστική ατιμωρησία βουλευτών και υπουργών. Δεν είναι τυχαίο που τα κόμματα έχουν το σύνθημα «Όχι στην ποινικοποίηση της πολιτικής ζωής» και εννοούν ακριβώς την μη εφαρμογή του δικαστικού ελέγχου σε υπουργούς και βουλευτές, έτσι ώστε να καλύπτουν τα σκάνδαλα, τη διαφθορά, τις αυθαιρεσίες και την ανικανότητά τους.

Ορισμένοι από αυτούς τους θεσμούς θα μπορούσαν να υιοθετηθούν και από αρκετούς υποστηρικτές του κοινοβουλευτισμού. Ο Kelsen λ.χ. στη δεκαετία του '20 προτείνει την καθιέρωση του δημοψηφίσματος, την κατάργηση της βουλευτικής ασυλίας και την αναλογική εκπροσώπηση. Οι διεκδικήσεις για την πραγματοποίηση αυτών των θεσμών εντάσσονται σε μια ευρύτερη πολιτική προοπτική, για την επανεμφάνιση της πολιτικής, με την έννοια που αναλύθηκε στα προηγούμενα. Γενικώς πρέπει να προωθηθούν θεσμοί που, όπως τονίσθηκε, επιτρέπουν τόσο την κινητοποίηση ευρύτερων στρωμάτων όσο και τη συμμετοχή,

την ισότητα και τον έλεγχο: την όσο το δυνατόν ευρύτερη συμμετοχή των ανθρώπων στις αποφάσεις και στην εξουσία, την διεύρυνση και εξασφάλιση της πραγματικής ισότητας όλων και τον ουσιαστικό έλεγχο της εξουσίας από αμερόληπτα δικαστικά και πολιτικά όργανα.

Η δημοκρατία είναι μια καινούργια ιδέα, η οποία κερδίζει συνεχώς έδαφος και περισσότερους ανθρώπους. Υπάρχει ένα αίτημα και μια ανάγκη για περισσότερη συμμετοχή των ανθρώπων και ουσιαστικό έλεγχο από τη κοινωνική βάση. Αυξάνονται οι φωνές που υποστηρίζουν ότι πρέπει να συμμετέχουν όσον το δυνατόν περισσότεροι στις αποφάσεις και στη θέσπιση των νόμων. Ο B. Barber λ.χ. τονίζει την ανάγκη να ανακαλυφθεί εκ νέου η πολυφωνία και να αποκτήσουν οι άνθρωποι την εξουσία να μιλούν, να ενεργούν και να αποφασίζουν. Γράφει επίσης ότι τελικά η ανθρώπινη ελευθερία δεν θα βρεθεί «σε σπήλαια ιδιωτικής απομόνωσης, αλλά στις θορυβώδεις συνελεύσεις όπου άνδρες και γυναίκες συναντώνται καθημερινά ως πολίτες και ανακαλύπτουν ο ένας στον λόγο του άλλου την παρηγοριά, τη δύναμη και την δημιουργικότητα του συλλογικού βίου. Η τελευταία οικονομική κρίση, που αποτελεί και κρίση του κοινοβουλευτισμού και της αντιπροσώπευσης, αναδεικνύοντας με έμφαση τα όριά τους, καθιστά επιτακτική την ανάγκη για συμμετοχή, για ουσιαστικό πολιτικό και δικαστικό έλεγχο της εξουσίας. Το αίτημα αυτό δύναται να εμπνεύσει όραμα, στόχο και δράση, με κύριο άξονα τη βασική αλήθεια ότι όπου δεν υπάρχουμε εμείς υπάρχουν οι άλλοι, όπου δεν υπάρχει ο δήμος υπάρχουν οι ολίγοι.

Παρατηρείται όμως τελευταίως και μια εκμετάλλευση από την πλευρά του παραδοσιακού πολιτικού προσωπικού και των κομμάτων, καθώς προσπαθούν να αποπροσανατολίσουν. Χρησιμοποιείται ο όρος “συμμετοχική δημοκρατία” από τους ηγέτες της αποτυχημένης σοσιαλδημοκρατίας σε Γαλλία, Βρετανία και Ελλάδα, μετά την κατάρρευση του περιβόητου “τρίτου δρόμου” και του “εκσυγχρονισμού”. Φυσικά υπήρξαν και αυτοί που έσπευσαν να υποστηρίξουν την καινούργια ιδεολογία, τον καινούργιο μύθο, με βιβλία και άρθρα στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο, για να καταστήσουν ελκυστικό το νέο καταναλωτικό προϊόν. Προφανώς η ανάμειξη ετερόκλητων στοιχείων και η θεωρητική σύγχυση στα κείμενα αυτά ουδεμία σχέση έχουν με την (άμεση) δημοκρατία, που σημαίνει άμεση συμμετοχή των ανθρώπων σε όλες τις μορφές της εξουσίας με βάση και μοχλό την αυτοοργάνωση, τον αυτοκαθορισμό και την αυτοσυγκράτηση, χωρίς κόμματα και αντιπροσώπους. Ο σκοπός -η αυτονομία και η αυτοκυβέρνηση- αποτελεί και το μέσον.

Αυτή είναι και η πολιτική απάντηση τόσο στην κακή χρήση του όρου δημοκρατία από τους κομματικούς γραφειοκράτες όσο και στο αντιδημοκρατικό και αυταρχικό σλόγκαν “ο σκοπός δικαιώνει τα μέσα”, που έχουν χρησιμοποιήσει όλες οι ολιγαρχικές ιδεολογίες και οι ολοκληρωτικές πρακτικές. Η ουσία της (άμεσης) δημοκρατίας έγκειται στην κατάργηση του διαχωρισμού ανάμεσα σε κυβερνώντες και εκτελεστές, ανάμεσα σε αυτούς που αποφασίζουν και σε αυτούς που εκτελούν. Δύναται δε να συνοψισθεί σε δύο αρχές: Εφ’ όσον οι πολιτικές αποφάσεις έχουν επιπτώσεις σε όλους πρέπει να λαμβάνονται από όλους, εφ’ όσον οι νόμοι ισχύουν για όλους πρέπει να διαμορφώνονται και να ψηφίζονται από όλους. Ο Κ. Καστοριάδης το εκφράζει ως εξής: Όχι στην εκτέλεση των αποφάσεων χωρίς συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων. Ο John Stuart Mill είχε προειδοποιήσει πριν από 150 έτη: «Όλα τα σφάλματα που είναι πιθανόν να διαπράξει κάποιος, παρά τις συμβουλές και τις προειδοποιήσεις, είναι ασήμαντα εν συγκρίσει με ένα ολέθριο, πράγματι σφάλμα: να επιτρέψει, δηλαδή, στους άλλους να του επιβάλουν αυτό που εκείνοι κρίνουν ότι είναι το καλό του». Το σφάλμα αυτό, που έχει επιφέρει όντως πολλές καταστροφές, μπορεί να διορθωθεί.

Το να μην επιτρέπουμε στους άλλους να μας επιβάλουν αυτό που εκείνοι κρίνουν ότι είναι το καλό μας, με άλλα λόγια η κατάργηση της ετερονομίας και της πολιτικής δουλείας εξαρτάται από τη βούληση των ανθρώπων, από το αν θα επιδείξουν ενδιαφέρον μέριμνα, πάθος για τα κοινά όπως οι πολίτες της αθηναϊκής δημοκρατίας. Η στάση αυτή προϋποθέτει ιδεολογική και πολιτική χειραφέτηση. Χειραφέτηση από τον λόγο, τη λογική, την ιδεολογία των κομμάτων και της αντιπροσώπευσης – αυτό είναι το βασικό και απαραίτητο βήμα στον αγώνα για την κατάργηση της πολιτικής δουλείας, για να ξαναγίνουμε πάλι ελεύθεροι, πολίτες, να επιτύχουμε την άμεση συμμετοχή στη λήψη των αποφάσεων και στη διαμόρφωση των νόμων, να πραγματοποιήσουμε την καινούργια ιδέα, τη δημοκρατία. Ο Etienne de la Boetie συνιστούσε: “Αποφασίστε να μην είστε δούλοι και είστε ήδη ελεύθεροι”.

Απόσπασμα από το βιβλίο του Γιώργη Οικονόμου: «Από τη κρίση του κοινοβουλευτισμού στην δημοκρατία», Εκδόσεις Παπαζήση.

Μιχάλης Μανιάτης